

LUIS VENEREAE APUD
VETERES VESTIGIA.

DISSERTATIO INAUGURALIS MEDICA

QUAM

CONSENSU ATQUE AUCTORITATE AMPLISSIMI
MEDICORUM ORDINIS

IN

UNIVERSITATE CAESAREA LITERARUM
DORPATENSI,

UT GRADUM

DOCTORIS MEDICINAE

RITE ADIPISCATUR,

LOCO CONSUETO PUBLICÉ DEFENDET

AUCTOR

PETRUS DE JURGENEW,
RIGENSIS.

DORPATI LIVONORUM,

TYPIS J. C. SCHÜNMANNI, TYPOGRAPHI ACADEMICI.

MDCCCXXVI.

Imprimatur,
ea tamen conditione, ut, simulac typis excusa fuerit
haec dissertatio, septem exemplaria collegio, cui censu-
ra librorum mandata est, tradantur.

Dorpati Livonor: d. vi. Mens. Decbr. MDCCCXXVI.

Dr. M. E. S t y l,
h. t. Decanus, Professor emeritus.

D 16737

Nemini ignotum esse, arbitror, quot doc-
tissimorum virorum disquisitiones, quot
certamina ex iisdem procreata haec quaes-
tio commoverit: quam vere aetate lues
venerea prorepserit? Operibus de Syphilide
conscriptis modo rite consideratis, mox vi-
delimus, quantà huic rei exponendae et di-
judicandae navata sit opera. Quemque ar-
tis medendi historiam aliqua ex parte con-
sulentem pariter non praeteribit: quam di-
versissima medicorum fuerit ratio, qua in
quaestione hac dissolvenda interentur, et
quantum eorum sententiae de hujus morbi
origine discreparint inter se. Quas senten-
tias asserre hoc loco supervacaneum puto,
quoniam in opere Walchii *) omnes ac sin-
gulae jamjam commemoratae sunt, ad quas
perlegendas lectorem benevolum humaniter
delego.

Pari etiam modo in mentem venire mi-
hi non potuit, scriptorum placita variorum
conferre inter se et prout vel majore vel mi-
nore rationis ad miniculo pro cujusque ip-
sius opinionē adhibito metiri. Optime enim
scio quam vires ad opus ejusmodi perficien-

*) Ausführliche Darstellung des Ursprungs, der
Erkenntniss, Heilung und Vorbeugung der
venerischen Krankheit. Jena 1811.

dum me deficiant. Ceterum vero tanti ambitus materia terminos hujus dissertationis longe nimirum transgrederetur. Nihil amplius itaque jam ago quam ut experiar, si locos aliquod in scriptoribus de syphilide occurrentes, qui in hunc morbum antehac vulgatum spectare videntur, accuratius cognoscere possim.

Struë, vir illustris, nec non praeceptor meus maxime venerandus hanc mihi cogitationem iniecit. Auctores igitur perlegi huc pertinentes, secundum epilomas ab Astruc²⁾, Gruner³⁾ et aliis in lucem editas et, occasionem aucupatus, etiam originalia. Quo diutius vero scripta haec percurrenti eo magis perspicere mihi visus sum, plurima notatu dignissima, ut non dicam, omnino esse omissa, attamen pro dignitate eorum non destimata. Qua de causa rei illustrandae capiebam consilium; quam utrum felice cum successu tractaverim, an justo majora viribus absolvere statuerim, alii dijudicent.

2) De morbis venereis. Paris 1738.

3) Aphrodisiacus, sive de lue venerea libr. Jeh. 1789.

Vestigia syphilidis in scriptis Herodoti¹⁾, Thucydidis²⁾, Hippocratis³⁾ immo etiam in veteri testamento⁴⁾ occurrere dicuntur. Quod a proximo memoriae proditum est, neutiquam, ut opinor, ad mala suspecta et maligna referri possit. Gravioris momenti forsitan sit morbus scythicus, quem in Hippocrate et Herodoto *Σηλαίαν νοσον* appellatum reperimus. Descriptio autem hujus mali tam existit universalis, ut vix aliquid certi et explorati ex eadem colligere possis.

Pari verborum obscuritate obrutum est quid Hippocrates cum tumoribus in inguine, equitando multo contractis, significatum voluisset. Morbus, bello Peloponnesiaco durante, Athenis, yasiens

1) Histor. Clio I, 23 seq.

2) De bello Peloponnesiaco, in Bibliotheca classica scriptor. prosaicor. graecor. libr. II. c. 47 — 54.

3) De aere p. 293. De morb. mulierum. II. 91 p. 614. Ibid. I. 92 p. 615. Epidem. VII. p. 1240.

4) Moses Levit. 15 v. 2 — 33. Jobus. c. 2. v. 7 seq. David; 2. Sam. 3: v. 29.

summa arte a Thucydide adumbratus, sicuti scriptor 5) quidam recentior ad verisimilitudinem rem exprimere studebat, nil nisi variolae epidemicae fuisse videtur.

Loci veterum ejusmodi alii ab Astruc 6) congesti et perpensi sunt.

Morborum malignorum vestigia manifesta in Celsi 7) demum operibus invenimus, qui dicit: „Est 8) etiam circa naturalia vitium, nimia profusio seminis, quod sine venere, sine nocturnis imaginibus sic fertur, ut, interposito spatio, tabe hominem consumat. In hoc affectu salutare sunt vehementes frictiones, perfusiones natationesque frigidissimae, neque cibi nec potio, nisi frigida adsumta. Oportet autem vitare cruditates, omnia instantia, nihil ex his assumere quae contraire semen videntur.“

Proxime loquitur de inflatione membri virilis inflammatoria 9). Quae cum adsit, reduci summa cutis aut rursus induci non possit, primo emollientia, tum leniter adstringentia adhibenda sunt. „Eaque si non parebit leviter summa scalpello concidenda erit. Sive autem hoc modo victa erit, sive nunquam sepiugnaverit, ulcera, vel in cutis interiore parte, vel in glande ultrave eam in cole reperiuntur, quae necesse est aut pu-

5) Krause über das Alter der Menschenpocken p. 50 seq.

6) l. c.

7) De medicina edit. Krause.

8) l. c. IV. c. 21.

9) Ibid. VI. c. 18. 2. seq.

ra siccaeque sint aut humida et purulenta.“ Remediis initio emollientibus irritantibusque usitatis, postea corrosiva adplicanda. Eadem autem compositio, teste Celso, tonsillis, uvae madenti, oris mariumque ulceribus accommodata est. Si vero latius atque altius serpit malum, imponi aut aerugo debet aut omphacium cum melle. „Interdum autem per ipsa ulcera coles sub cute exesus est, sic, ut glans excidat. Sub quo casu cutis ipsa circumcidenda est. Tubercula etiam, quae *Φυματα* Graeci vocant circa glandem oriuntur, quae vel medicamentis vel ferro aduruntur.

Celsus porro mentionem facit canceri in pene. „Hic cum in reliquis partibus tum in his quoque, vel praecipue ulcera infestat.“ In hunc denuo escharotica commendantur, tum „quicquid corruptum est, excidendum et postea adurendum.“ Tempore subsequenti quiete et immobili paene corpore opus est, ne immature diducantur crustae ac sanguinis profluvium perniciosum insequatur. „At si volens aliquis vel imprudens, dum ingreditur, immature crustas diduxit et fluit sanguis, frigida aqua adhibenda est.“

Eadem iterantur remedia si eam fortasse cancer assumit formam, quae *Φαγέδαινα* a Graecis nominatur.

„Quaedam etiam nigrities est, quae serpit et usque ad vesicam tendit neque succurri postea potest. Quo circa mature jam ferro malum coercetur. Carbunculus in membro natus aequae ac cancer curandus. Ubi is excidit liquidis medicamentis utendum est, quae ad oris ulcera componuntur.“ Celsus ad anni morbos conversus, rhagades, condylomata et haemorrhoides inter eos

numeranda opinatur 10), quae cum tantum quoad Therapiam respecta sint, superfluum puto accuratius dignoscere. Alio loco 11) auctor noster memorat: „Phygethlm tumor est non altus sed latus, in quo quiddam pustulae simile est. Dolor distentioque vehemens est, et major, quam pro magnitudine tumoris. Interdum etiam febricula, idque tarde maturescit neque magnopere in pus vertitur. Fit maxime aut in cervice aut in alis aut in inguinibus.“

Morbus quidam pariter huc pertinet, quem Celsus *ῥυτίον* vocat 12). Hoc nempe, quod super corpus quasi verrucula eminet, ad cutem tenue supra latius, subdurem et in summo perasperum. Quae tubercula pessima tamen in obsequio sunt maximeque ibi sanguinem fundunt.“

Quisnam igitur, descriptione morborum ejusmodi facta, vestigia morborum malignorum ex consulto non agnoscere velit? Primum quidem e Celsi scriptis malo hic adducto certe nondum exstant, de vera ibi narratur gonorrhoea, diaram provocans tabem dorsalem. De qua re si etiam ambigatur, Celsi methode, qua malum tractare praecipit, omnis dubitatio tollitur.

At membri tumore verisimiliter non nisi aut phimosis, aut paraphimosis insigniuntur. Caput torum de diagnosi ad curationem usque velim percurras. Incisio praeputii ipsa contra hanc

10) Ibid.

11) Ibid. V. 28. 19.

12) Ibid. V. 28. 14.

affectionem morbosam commendatur, quam adesse itaque porro non est dubium. Maxime tamen suspecta eadem videatur. Illis, quae contendimus, obijci forsitan possit, non quolibet vitio ejusmodi syphilidis notio contineri, id nonnunquam indolis esse omnino non depravatae, ac nominatim ea aetate, qua paederastia vigeat, interdum et ab hac deduci posse.

Hic vero argumenta haec vix sufficiunt. Celsus enim memorat, in phimosis ulcera praeputii et glandis obviam ire, quae causa innoxia esse coorta difficillimum creditur. Describuntur ceu mala madentia, ichorosa et suppurosa, quae etiam adeo escharoticis oppugnentur. Paedicatorum turpitudini isti servientes, plerumque forte adsciscant sibi contusiones, excoriationes, fissuras etc. attamen ulceribus illis pessimis, immunditiae nonnisi dira superveniente, non corripiantur. Insuper res quaedam gravissima alia discrimen ac momentum affert. Praecipiunt enim ulcera nominata iisdem, ac faucium et tonsillarum mala, remediis opprimere. Ex quo saltem elucet, inter amborum adparitionem, decursum et exitum, maximam a Celso deprehensam esse similitudinem; nam alias collationem eam, quae insuper, ubi de genitalium vitiiis loquitur, saepenumero occurrit, vix tibi explices. Fortassis uno loco praesentia ea observavit Celsus. Conjectura ejusmodi non prorsus absurda sit.

Si quis autem plura argumenta in his requirat, ad ulcera eum fusius descripta delego, quo perficiendo auctor noster pergit. Mali descriptionem inde ab ejus initio usque ad exitum miserrimum in gangraenam et partium invasarum de

structionem persecuti, cum pariter haud negligamus, modificationem quandam ejus morbi, *Φαγέδαιαν* scilicet, etiam hodie agnotam, praeclare nobis designari, nec ulla, ac ne minimi quidem momenti re omīssa, malum denotatum reperiemus tale; qualem cancer et nunc temporis apud nos sese exhibeat. Nescio an aliquo iure indicia compluria, eaque aetiologica postulari possint ab ea aetate, quae de morborum causa et indole minus recte senserit, nec recte sentire potuerit. Quomodo ergo syphilidis naturam strictius et accuratius cognoverit, eam, quae medicos deceptos saepenumero et hodie in errorem inducat.

Carbunculus, cujus nonnisi nomen interdum audimus, quodnam malum sit-proprie, in praesens nondum explanandum est.

Celsi *Φυγεθλα* a nonnullis¹³⁾ pro ipso bubone habetur. Quod tamen, nulla exceptione facta, si locum citatum rite perpendamus, non omnino verum existimetur. In eo enim tumor indicatur planus, maxime dolorosus et cum febre conjunctus. Hic sine dubio, ut opinor, buboni prorsus absimilis est, aut saltem buboni chronico. Immo vero et ne bubo quidem acutus qui symptoma pestis tanquam incedit eo intelligendus sit, quum verba legantur: „tarde maturescit, neque magno-pere in pus vertitur.“ Celsus fortasse pustulam

13) Cf. Hensler Geschichte der Lustseuche. Altona 1783. T. I. p. 253 seq.

sic dictam lividam comprehendit? Quae conjectura vero in magno nimirum discrimine ponenda est.

Restant *Φυμαρα* et *Φυμολογ*. Descriptione eorum satis brevi facta, ambo genera quaedam verrucarum fuisse videntur. Prima illa sine controversia inter puras numeranda; sed minime *Φυμολογ* illis adjicias. Quod, cum in partibus tectis imprimis animadverti feratur, non optime utique audiat. Pravitas ejus autem omnino non addubitari nequit.

Tempore recentiore contēderunt¹⁴⁾ poetas et historiographos veterum nullam fere malorum impurorum fecisse mentionem, ex quo collegerunt: ea his temporibus nulla prorsus exitisse. Hoc dictum an huc pertineat, nec ne, id nihil curandum. Ponamus, sit ita sane, tamen audacter referre possumus: malorum pravorum vestigia in ejus aetatis scriptis, de medicina etiam non disserentibus, sine dubio nos offendere. Sponte autem apparet, ea non tanto fuisse circuitu qualis videtur expeti, scilicet, ut sint in dissertationum medicarum fere modum, accurate descripta et strictè designata. Quod etiam, quum hoc omiseris, hominibus artis rudibus ejusmodi inceptum aegre posse attribui, quod huius rei naturam vix accidere queat. Quid hodierno tempore de poeta sentias, qui res impudicas et obscenas ad minutissimas earum partes depingere conetur?

14) Astruc. l. c. I. c. r. p. 3 seq.

Maximo id, ut mea fert sententia, ei foret approprio. Sed quare hoc apud veteres, quippe qui in rebus venustis et elegantibus aliquatenus nos praestarent, minus locum habuerit? Etiam si assumas, hoc non in causa fuisse, fusius tamen re explicata, lectorum saltem nonnullis visa sit necesse est obscurior, eoque picturarum earum finem quendam, qui spectabatur bonus; non assequerentur. Postremo et ne medici quidem malum totum habebant cognitum, eo vero minus artis medicae homines imperiti.

Itaque signa hujus vitii non nisi foedissima et manifestissima operibus cum poeticis tum prosaicis mandari poterant. Quod quidem tum temporis aequae atque apud nos usu evenire solebat. Adeas licet opera Horatii¹⁵⁾, Juvenalis et Martialis ut persuasus sis. Juvenalis¹⁶⁾ quum proponat quaestionem: „Quis enim non vicus abundat tristibus obscoenis? porro describens quomodo“ podice laevi caedantur tumidae, medico ridente, mariscae; si Martialis¹⁷⁾ „de uxore, marito, filia totaque pago enarret ficosis, ulcera acria, pustulasque lucentes, sordidosque lichenes¹⁸⁾“ simul memorans, nemo erit qui, quoniam poetae descriptionem morbi specialem omiserint, haec mala ducat benigna. Praeter hos etiam poe-

¹⁵⁾ Libr. I. Od. 37 et I. Satyr. 5.

¹⁶⁾ Satyr. II. v. 8.

¹⁷⁾ VII. Epigr. 71.

¹⁸⁾ IX. Epigr. 29.

tae alii, aut talia quaedam, aut pejora memoriae prodiderunt¹⁹⁾.

Qui loci quum negari non possent, characterem tamen venereum explicando tollere studebant. Quibus paederastia, supra jam dicta, cui Juvenalis ac Martialis in malis castigandis ficosis alludunt, anam praebat, veritati fere consentaneam. Quam refutationem equidem vix aliquanti existimem momenti. Nam veteres syphilidis naturae ignari, verisimillime symptomata hujusce singula malo magis divulgato, videlicet paederastiae, attribuebant. Eodem fere modo et morbis aliis, indolis prorsus non depravatae, aliquid additum est, malo praesertim illo teterrimo formis tam variis in lucem prodeunte, quae ad unum

¹⁹⁾ Cf. Priapeia, sive diversor. poesar. in Priapum lusus, ubi sequentia leguntur carmina:

Cur pictum memori sit in tabella
Membra quaeritis, unde procreamur,
Cum penis forte mihi laesus esset:
Chirurgique manum miser timerem.

Huic, dixi, ser opem, Priape, parti,
Qua salva sine sectione facta
Ponetur tibi, etc. (C. xxxvii.)

Porro:

Quaedam, si placet hoc tibi, Priape,
Ficosissima me puella ludit
Et non dat mihi, nec negat daturam

Quae si contigerit fruenta nobis,
Totam comparibus, Priape, nostris
Cingemus tibi mentulam corona.

(Carm. L.)

eundemque morborum ordinem omnino non pertinere videbantur.

Ceterum puerorum amor, ut quodque scelus ac flagitium, quamvis tristissimum habeat eventum, tamen vix tale sit, qualia poetae mala exhibeant. Afferit nempe Martialis: affectiones turpes etiam apud sexum obviam venisse foemineum, easque a viris propagatas, puerorum amoris inservientibus. Quod si paederastiae adscribitur malum sane maximi est. Graecis denique et Romanis tam male mulctatis, cur tempora recentia, cum flagitia ejusmodi in se admissa, non omnino sint inaudita, hanc infelicem vitii sequelam non experiuntur, ut concedatur nihil interfuisse aliud quoddam?

In scriptis medicorum senioris temporis certa indicia luis venereae antea praesentis nulla reperimus. Dioscorides 20) verbosè nobis refert quomodo et ani et vaginae condylomata sicuti rhagades et ulcera in genitalibus sananda sint, nulla tamen horum morborum indolis propriae et singularis habita ratione. Ac nil fere nisi enumerationem quandam affectionum morbosarum in scriptis Scribonii Largi, Sexti Placiti, Lucii Apuleii et Cleopatrae 21) accipimus.

Quod Caelius Aurelianus 22) de ejus aetatis vitii memorat, nullo modo pertinet ad luen veneream. Certorum hominum scelera exprimit,

20) Dioscoridis libr. VIII. Paris 1549.

21) Gruner l. c. p. 7.

22) Ibid.

qui eas inter viros, quas tribades inter feminas agant partes, nec ullo jure Gruner istum locum in opere suo adduxit.

Multo uberiora forsitan putanda quae Plinius in scriptis reliquit. Is de conjugibus quibusdam enarrat, e quibus maritus „ex diutino morbo circa velanda corporis ulceribus putrescebat 23).“ Hi quamque sanationem desperantes altera alteri adligati in lacum se abjecerunt.

Notatu quidem dignissimum est, cum de malo quocunque eodemque tempore aliis corporis partibus praesente sermo non sit, pudenda praecipue tam graviter fuisse afflicta. Via quam vir ingreditur, salutis, admodum mira videtur et heroica, originemque ejus mali reddit suspectam, malo enim quodam mediocri membri virilis laborans usque eo perducatur sane nemo. Nihilo tamen magis; deficientibus adhuc majoris momenti argumentis, sententiam aliquam certam de hac re pronuntiare ausim:

Plinius in alio libro de carbunculo meminit dicens: „Nascitur in occultissimis corporum partibus et plerumque sub lingua, aliquando et horrorem adferens, circaque pustulas parvas, rarius febrem, stomachum faucesque quum invasit ocissime exanimans 24).“

23) Epistol. xxiv. libr. VI.

24) Histor. natural. ed. Milleri XXVI. c. IV.

Fortassis faucium ulceris cancræsi imago hic effecta sit. Quod si jam adeo late serpsit, ut aegrotus in maximum vitæ discrimen adducatur, nimirum tum destructionum ejusmodi malignarum comes, febris scilicet lenta, supervenit. Voce „occultissimis corporum partibus“ num forte etiam genitalia intelligenda sint (quod equidem censeo verisimillimum) id pro explorato affirmare non audeo. Non magni videtur ponderis, quod Plinius carbunculum confundit cum elephantiasi, quamquam in hujus adumbratione seriore 25) utramque preste distinguat.

Eluceat etiam ex Josepho, malum venereum veteribus utique notum fuisse. Memorat de Herode 26): virgæ ulceribus eum implicitum fuisse ac præter alia hunc morbum mala insequentia et inguinum tumorem denotat.

Simile quoddam de Apione 27) enarrat. In hoc ob ulcus in membro circumcisio instituenda erat. Aegrotans autem, vulnere in gangrænam abeunte, diem obiit supremum.

Idem historiam Galerii Maximini adjicio, cujus apud Eusebium 28) mentio facta est. Qui libidine aliquantisper deditus 29) ab ulceribus genitalium et perinaei correptus erat, tam foedum

odorem spargentibus, ut medici aliquot in morbum delapsi, morte absumerentur.

Quibus locis attente perlectis majori, quam fas, omnia in dubium revocandi cupidine opus sit, ut nullam his affectionibus inesse suspicionem judicemus. Quod tamen accidit. Astruc 30) nempe, mala ista exoriri potuisse aut e semite acri, salso et fervido, aut ex aphrodisiacorum abusu, aut ejusmodi rebus pro certo habet, simul indicans: „Ex prædictis abunde liquet, corruptiones et putrefactiones istiusmodi genitalium citra omnem contagem veneream, vel ab impura venere cum mulieribus, quarum uterus gravi malo affectus esset, cum leprosis aut leprosum contubernio contaminatis induci potuisse, vel a venere etiam pura cum sanis mulieribus, sed nimia et immodica accidere olim potuisse sicut etiamnum possunt eadem ratione contingere.“

Quomodo Astruc, vir illustrissimus, talia contendere queat, intelligentiæ nostræ vim et notionem fugit. Qui fieri possit ut tanta mala sine contagione venerea „ab impura venere“ prodeant? Vix cuidam liqueat quo pacto facta illa non suspecta reddantur. Etsi plus aequo et debito facere omniaque in lepram reducere velis, medici ea ætate num in tanta hujus morbi ignorantie versabantur ut, quid facerent, aut quid consilii caperent nescii, e. g. in Apione illo aegrotante circumcisionem adire statuerent? Pluries infra in hanc materiam revertemur, quocirca

25) Ibid. c. V.

26) Antiquitates Judaicæ ed. Gelen. XVII. c. 8. p. 253.

27) Contra Apionem II. p. 465.

28) Histor. Ecclesiasticor. cf. Grun. p. 8.

29) Cf. Hensler l. c. p. 315.

30) l. c. I. vi. p. 34. seq.

eam hoc loco leviter et in transitu tantummodo perscrinimus.

Spero igitur fore, ut mutationes in mixtione seminis, aphrodisiaca atque alia ejusmodi cuilibet a culpa absoluta et purgata videantur, quam ut amplius seu mala impura adspiciantur. Quod Astruc affert de „venere, nimia et immodica“ favere potius sententiae nostrae quam contradicere videtur, eoque magis si perpenderit; morbum istum tetrum, quem explicando extorqueri nobis vult, verisimiliter eodem fere, quem diximus, modo, esse evolutum. Probari saltem eo non potest malum non ad impura pertinuisse.

Galenus 31) indicem satis quidem amplum nobis reliquit morborum in genitalibus occurrentium. Uti saepe contingit apud medicos veteres; et ipse diagnosi caret accuratiore. Serie exanthematum proposita, etiam carbunculum interque alia et phimosis enumerat et paraphimosin; verum, uti jam diximus, nullum solatium in scriptis ejus nos manet.

Multo quidem insufficientiora sunt, quae Oribasius et Octavius Horatianus 32) nobis praebent: Nil in his reperies, nisi forte enumeratio-

31) Opp. per. Jan. Cornar. Basil apud Froben.

1649.

Finit. med. c. 18. p. 189 et 90. Introduct. c. 28. p. 230. Ibid. c. 29. p. 234. De composit. pharm. I. c. 3. p. 255. Ibid. IX. c. 6. p. 412. Ibid. c. 8. p. 413.

32) Gruner I. c. p. 8 et 9.

Octavius saeculo IV. vixit.

nem morborum symptomatum, contra quae passim et remediunt quoddam commendatur. Locus quidam in Oribasio adest admodum mirus, ubi de genitalium ulceribus loquitur, inflammatione nulla antecedente, natis, remediisque exsiccantibus sanandis. Descriptio manca moleste fertur bifariam, quum. ut equidem censeo, hic locus esse possit gravissimi ponderis.

Marcellus Empiricus 33) magnam malorum in inguine vim nobis denominat. Compluria et ipse levi brachio curat. Attamen in universum morbis describendis et tractandis certe sese praestat fusioem et accuratiorem, quam plurimi ex ejus antecessoribus. Mala apud hunc denotata, ea fere sunt quae plerumque offenduntur, rhagades scilicet ani, fistulae, condylomata, inguinum tumores, carbunculi etc. Tumores in inguine praeter cetera observanda putavit, quos, ut paucis dicam, equitationi benigne attribuit. Idem quid perficiendum sit ut glandularum inguinalium praecaveantur tumores, indicare pergit, et contra harum partium intumescantiam re vera praesentem, tanquam remedium, manipulationem in membri glande institui jubet tractationemque indicat eo casu, „quo ulcus in pene sordidum fuerit, aut cancer illud tentaverit vel jam occupaverit,“ rationem denique habet ulcerum in testiculis et scroto, atque postremo de virgae clavo, qui callo purulento manifestetur, meminit.

33) Ibid. p. 9. vixit saeculo IV.

Amor opinionis praejudicatae maximus sit oportet, ut, talibus argumentis testantibus, huius venereae aetas porro sit dubia. Quemque itaque rogo integre iudicantem, quamquam malum omnino non cognoverit, quidnam hodierno tempore de tumore in inguine sentiat, qui ulcus praecedens insecutus in genitalibus sese ostenderit. Controversia de huius mali indole plane diremta est. Quid autem est, cur veterum morbos tam moderate interpretentur? Causam eorum expetunt sufficientem (vitae puta rationem libidinosam antecedentem), quemcunque tamen, casum, ubi haec probari nequeat, benignum aestimant. Haec est pertinacia! Quum praesertim aliae ab iisdem affectiones descriptae, sine ullo testimonio aetiologico quae qualesque hodie ducantur, sic etiam appellantur. Marcellus Empiricus ceterum ejusmodi causae morbi mentionem non omnino neglexisse videtur. Dicit is: „Inguina tumida et dolentia senabis, si ipso veretro denudato (id est pellicula reducta) assidue ea attigeris vel perfriueris.“ Cuius methodi pretium in medio relictum, neque improbare neque affirmare in animo est; in quam autem, quaeso, quo pacto incidit, nisi etiam atque etiam observasset, materiam peccantem saepenumero ex hoc ipso loco esse profectam? Perinde curatio, instrumenti (Bougie quod vocant) ope peragenda, tempore hodierno in gonorrhoea plerumque usitata, magis etiam similis est methodo modo nominatae Marcelli, ut perspicere non possim, quomodo ulterius contendere velis, inter morbos ambos aliquod interesse discrimen.

Ulcus membri, testiculorum affectiones et

clavus supra memoratus multum abest ut satis plane exposita sint, ut magni momenti esse possint, cum antecedentibus autem comparata, ut opinor, maximi sunt.

Viri modo dicti successor Aetius³⁴⁾ pariter optato nostro satisfacit. Rhagades ani et pudendorum, Thymus, Acrochordon, condylomata et fistulae etiam secundum eum vigent. Quae mala satis accurate describit, idque praecipue quoad diagnosin, qua inter ceteros omnes ejus antecessores excellit. De condylomate et thymo tractat uberrime. Illius morbi adumbratio ab eo delineata cum iis congruit quae antecessores ejus loquantur. De thymis autem dicit: „quidam majores, quos ficosos vocant. Eorum alii mites, alii feri,“ qui insanabiles sunt. Thymus plerumque versatur in ano, praeputio, glande, orificio urethrae vel etiam uteri aut in collo ejusdem. Nascuntur „post concubitum et deambulationes.“ Quoad curam, „volsella extendendi et adurendi sunt.“ Rhagades maxima ex parte therapeutice tantum respicit, simul vero exanthemata spontanea pudendorum attingit.

Alio loco haec significat: „Rhagades circa os uteri eveniunt, sed et ob acrum humorum defluxum, loca effringentem et exurentem fieri solent.“ Non minus memorabile est quod in remediis contra erosiones breviter exponendis, de ulceribus urethrae loquatur.

34) Gruner l. c. p. 9.

Quae de Thymo satis abunde memorata accipimus, non admodum accommodata sunt ad morbum innoxium putandum. Aetius scorum, eorumque verisimiliter venereorum descriptionem non perperam utique interpretandam, nobis hic exhibet. Res etiam, quae presse requiritur, causa scilicet impura, in hac non deest descriptione. Ne in contrarium afferas: notionem impuri, in verbis ejus non esse contentam. Malignam hujus rei indolem et sanationem arduam, omnem huic rei dubitationem eximere credo.

Exanthemata spontanea, sicuti rhagades acri quodam ichore in utero conflatae pariter non adnumeranda videntur incommodis puris. Quae argumentis carentia firmis et exploratis missa faciamus. Non magis de ulceribus urethrae, quae Aetius inexplicata reliquit, aliquid certi constituere possumus. —

Morbus pessimus Heronis cuiusdam ab Episcopo Palladio 35) depictus majus forsitan sensentiae nostrae argumentum suppeditet. Res ita fere narratur: „Heron, profectus Alexandriam accessit ad theatra et equestria certamina et versabatur in cauponis. Is autem, cum gulae deditus esset et ebrietati, incidit in coenum foemineae cupiditatis et, cum peccare constituisset, cum quadam mima congressus, ulcus suum apperuit. Cum haec sic fierent, enatus est ei anthrax in glande, et tempore semestri usque adeo aegrotavit, ut ejus

virilia membra computruerint et sua sponte ceciderint.“ —

Necio an hi loci expositionem quandam desiderent. Concubitus impurus stricte et distincte indicatus est. Exitum istum tristissimum etiamnum experimur in glandis canceris aut neglectis aut perverse tractatis. Malum quod anthrax hic adpellatum sit, mirari non possumus, recordati non solum illius temporis historiam, sed etiam virum, qui eam literis mandaverit, artis medicae rudem et imperitum. Vera denominatio mali facillime ex factis ipsis, tam singularibus, prodeat necesse est.

Paullus Aegineta 36) nihil, quod gravioris sit momenti, profert. Descriptio thymi, condylomatosis, formicae etc. ab eo facta, quoad diligentiam et copiam in summa par est descriptioni antecessoris Aetii. Dolendum vero quod locos plurimos, qui proxime huc accedant, leviter tantum meminerit. Aequae ac Aetius ulcera memorat urethrae et coronae glandis, sed, uti jam ostendimus, accuratam eorum explicationem adjungere omisit.

Successores ejus Moschion et Actuarius 37) in morborum adumbratione, mala solita et modo nominata spectante, admodum breves. Hic bubonis, phymatis et phygethli mentionem facit, quae affectiones secundum eum morbi iidem glandularum existunt, nec nisi gradu inter se diffe-

35) Gruner l. c. p. 10.

36) Ibid.

37) Ibid. p. 11.

ferunt. Idem de „exiguo tuberculo in interna penis parte, refert, quod dum disrumpitur sanguinem et exiguum puris fundit.“ Quo quidem, ut arbitror, gonorrhoeae imago satis perfecta nobis effingitur. Eo minus absurdum videtur assumere, eam potissimum ei sub manibus fuisse, quum ipse confiteatur aegrotos, hoc malo correptos, metho- do antiphlogistica ab eo sanatos.

Loci in Nicolai Myrepsi 38) materia medica haud cunctanter praetermittendi sunt. Pauca in iis de materia nostra contenta, nomine tantum memorabilia.

In operibus medicorum Arabicorum, Isaac, Buhahilyha Bingesla 39) et Abu Oseibah 40) quae nobis jam ponderanda sunt, nil, quod syphilidis cognitionem presse testetur, reperimus, quamvis de virgae morbis fusius loquantur. Casus quo inflammatio penis vehementior „nata fuerat ex impuro cum bestia contubitu“ a Grunero perperam in locorum suspectorum numero habetur, quoniam, sicuti sane innotuerit, malum venereum, nequiquam grassetur inter animalia.

Mesue 41) vix abundantiora offert. Haemorrhoides, morbos virgae complures, ignem persicum etc. delineat. Cetera transeam huc non pertinentia, affectionibus membri operam maiorem impensurus. Ait nempe Mesue: „Pruritus

in virga ex materia acuta salsa accidit et fit erectio ejus et immoderati coitus desiderium. Ulcera virgae sunt ex humoribus descendantibus a corpore vel in parte interiore vel exteriori etc. Facta tamen sanie et erupta, solvitur pustula et stranguria. Aut sunt recentia (ulcera nempe) aut antiqua. Si autem fuerint fraudulenta et maligna et denigrentur tunc melius est ut abscindatur totum nigrum.“

De virgae pruritu et ulceribus ejus externis vix plura dici possunt quam videri ea suspecta. Tota apostematum penis exteriorum descriptio cancro hodierno haud absimilis est; desunt autem graviora argumenta. Membri pruritus et exulceratio ejus causalis subsequens, cum gonorrhoeae phaenomenis fere congruit, nisi forte pro symptomatibus lithiaseos habendi sint. Quod vero ita se habere non verisimile est in ulceribus urethrae, quum saepissime eorum facta sit mentio apud veteres, ac lithiasis rarior occurrat. Pustulae et stranguria, quae, cum defluxus apparuerit, evanescent, magis etiam gonorrhoeae praesentiam argumentantur. — In scriptis Serapionis 42) per pauca offenduntur ad nostram materiam spectantia. Apostema describitur uteri, a venere immodica conflatum, ac sanandi datur methodus, ulceribus, quae ichorem foedum aercernunt, prorumpentibus.

Res speciem non prorsus justam prae se fert. Coitus immoderatus aut rudi modo peractus, incommoda quidem utero multiplicia provocare, vix tamen ulcera ichorosa elicere possit. Haec

38) Ibid. p. 12,

39) Vixit saecul. VIII,

40) Gruner p. 12 et 13,
Vixit saecul. IX.

41) Ibid.

42) Grun. l. c. p. 14.

enim ad coitum tendunt impurum ac fluori albo recentiorum, simillima sunt,

Rhasis (43) opus nihil omnino nobis suppeditat. Praeter morbos alios jam cognitos, etiam bothor, sera et asaf nobis obviam fiunt. Notatione morborum admodum brevi facta, natura eorum prorsus nos fugit. A Rhase narrata historia Arabis Machumet, malo bothor impliciti, satis quidem placet, nec tamen de hujus morbi indole certiores nos facit. Ad verisimilitudinem magis accedat, Machumet illum laborasse acuto quodam exanthemate, verbi causa, variola.

Melius contra ea se habet cum Haly Abbas (44). Quod de urethrae morbo memorat, in universum gonorrhoeam nostram significat. Dicit autem; „Oppilatio, quae meatui accidit, aut ex humore fit grosso viscoso, qui ei inviscatur, aut ex ulcere, significaturque ex urinae ardore et mingendi difficultate, et humore, qui exit, grosso aut sanie et sanguine ulcerisque squamis, quae cum urina egrediuntur sine saniei mixtura.“ Uteri morbi multo copiosiores a nostro pertrantantur. De fluore foemineo sequentia refert-

„Significatur autem qualitas ejus et substantia humiditatum, quae egrediuntur, varietate. Et si emissio aut ulcus sordidum est et quod egreditur carnis aquae simile, et dolor est minor. Et si ulcus mundum est et emissio, sanies egreditur spissa, alba et quantitatis paucae et cum punctura,

43) Ibid. vixit secul, XI,

44) Ibid v. a. X.

et odore caret.“ Morbus exoritur „ex humore acuto cholerico aut ex apostematis eruptione aut pustularum.“

Placita aliquot in hac descriptione, quorum tempori, quo vixit hic vir, veniam demus, ut omittamus, infitias tamen ire non possumus: mali notationem perfecte esse elaboratam, stricteque id designare, quod hodie verbo fluoris albi insontis et maligni comprehendimus. Sed exoritur quaestio: quatenus adsit causa impura? Nimirum, qui verbis dilucidis et apertis eam expressam vult, ei non liquet. At quisnam homo fluorem album, cum pustulis et ulceribus incipientem, qui insuper ichorosum sese praestet et foetorem spargat, malum insons existimet? Quum praesertim causae istorum phaenomenorum aliae e. g. cancer uteri, lepra etc. apud veteres certe vulgatae, ne uno quidem verbo commemoratae sint. Causarum forsitan, quae supra indicantur, varietati, etiamsi permirum videatur hoc dictum, signum quoddam inest, quo edoceri possimus.

Ebn Sina, (45) Avenzoar et Averroes (46) pluria, quae huc spectent, in scriptis tractant. Sed brevius quam finis noster requirit. Primus mala nobis ostendit in testiculis, membro et utero, majori autem ex parte versatur in curatione indicanda. Successores ejus etiam adeo breviores.

Alsaharavii libri (47) nequaquam vacui sunt

45) Vixit sec. XI.

46) Gruner l. c, p. 15 16 17.

Claruit sub finem secul, XII,

47) Ibid. p. 17,

a descriptionibus malorum suspectorum in partibus occultis obviatorum. Nam disserunt de morbis ani, vesicae, colis, uteri etc. Locis autem attente percursis, nullus utique morbus erit, cuius origo venerea argumentis spectatis probari possit. Apud Alsaharavium et morbi genitalium complures, aut revera novi, aut nomine tantum novo adpellati, nobis occurrunt. Quorum unus, alnoatir ab eo nuncupatus, apostema est circa penem proruptum, et, spatio quodam intermisso, a loco ad locum transiens. Quod nullam sane morbi alnoatir cognitionem accuratam efficiat. Nec etiam curae praecepta, mox ab Alsaharavio allata, rem illustrent. Primo nimirum „fiat phlebotomia“ tum adstringentia et postremo escharotica ordo tangit.

Pari modo nec alterius morbi natura, cui Alsaharavius nomen alcoalib imponit, enucleatur. Prorumpit hic aut in fundo aut orificio uteri et vel „ex excessu“ vel haemorrhoidibus nasci solet. Pluria non indicat auctor, quoniam, sicuti affirmat, haec apostomata aut verrucae, speculi ope conspici possint. In curationis initio suadet unguent: basil. quo incassum adhibito, excisionem commendat.

Verba „ex excessu“ quum amorem libidinosum designent, nec ne, dijudicare non ausim. Idque eo minoris momenti est, cum ex hoc morbo adumbrato nil explorati redundet. Conficere ad summum possumus, alcoalib malum fuisse cancrosum, aut omnino malignum.

Quae cum ita sint convertimus ad Albucasem.

48) Is in chirurgia describit „pustularum genus,“ in corpore accidentium 49). „Oportet igitur, quando primum adparent, ut uras super caput singularum ustionem subtilem.“ In alio operis ejus loco, morbis virgae enumerandis, pustulas quasdam memorat, aut potius excrecentias carnosas 50) „Accidunt, ait, hae pustulae in foramine penis. Ex eis sunt malignae et non malignae. Non malignas oportet ut suspendas hamo subtili et eas abscondas; quando vero sunt malignae, foedi coloris, in his oportet uti cauterio post incisionem et rasuram earum. Et accidit aliquando in testiculis et praeputio nigredo et putredo; oportet igitur ut abscondas id, quod nigrescit. Quod si fluxus sanguinis acciderit, ustione utitor. At si penis corrodatur desitque apex ejus eodem tempore, oportet ut intro mittas cannulam plumbi, ut urinam reddat aeger.“ Albucasem paucis denique loquitur 51) de caruncula, quae, secundum descriptionem non nisi clitoris solito longior fuisse videtur, porro de haemorrhoidibus, nonnullis uteri vitiiis, quae autem nomine tantum affert, ad postremum etiam de formica. Quae hoc loco de morbo bothor perspicimus non multo pluria sunt, quam quae in scriptis medicorum arabicorum priorum offendimus. Explicari itaque nondum potest, num hic morbus fuerit impurus nec ne,

48) De chirurgia cura Channing, Oxon. 1778, Vi-
xit Albuc. VI, Hegirae seculo,

49) l. c. T. I. p. 103.

50) Ibid. l. p. 269.

51) Ibid. l. p. 315.

Quod attinet ad excrescentias in urethra carnosas, ex denotatione earum satis manca, vix eruatur, an jure quodam origo impura iis crimini dari queat. Mirum quidem, quod malis subsequentibus, et quidem suspiciosissimis immisceantur, sed multum abest, ut omnis de ea re dubitatio amoveatur. Majoris fere momenti illa in benignas et malignas distributio. Ex quo sane nondum sequitur, malignas syphilidi esse adnumerandas, hoc tamen exploratum ac necessarium est, observationem hujus morbi frequentiore requisitam esse, ut ea aetate, qua in experimentis et usu omnia sita erant, discrimen ejusmodi fieri posset. Quaeritur num momentum aliud, quam impurum (verbum scilicet strictiore sensu intelligas) mala tam maligna ac pertinacia eaque frequentia produxerit? Quam interrogationem viris comitto dissolvendam hujus rei cognitionem plenam et reconditam consecutis.

Affectiones praeputii et penis ab Albucaem papillarum nomine depictae, tam justam, ut mea fert sententia, ulceris nostri cancroso, aut neglecti aut perperam curati imaginem exhibeat, quam descriptioni ex antecedentibus fere nulli contigit. Initio primo nodulus in conspectum venit in praeputii facie vel interna vel externa, atque alius huic similis etiam in scroto. Morbo in dies longius perseverante hi loci pessimi adspiciendi (nigredo et putredo) vasa corroduntur, subveniunt sanguinis fluxus. Malum magis magisque serpit, glandem invadit eamque totam destruit. Curatione excepta, in hac morbi adumbratione vix aliquid desideremus, quod opera de chirurgia tractantia nostri aevi hac de re significant.

Phaenomena morbosa alia, ab auctore nostro adducta, minus apte huc referenda sint.

In medicorum scriptis hucusque a nobis denominatis, si in morborum picturas quasdam inciderimus, quae luis venereae indicia manifesta prae se tulerint, idem multo magis valeat de Arabistis, in quorum opera nunc animum intendimus. Illi, morbi formarum copia majori, etiam describendi copiositatem majorem et causarum, quas antecessores breviter tantum attingunt, indicationem accuratorem invenimus.

Constantinus Africanus 52) primo morbis an breviter expositis, stranguriae descriptionem nobis praebet abunde conspicuam. Tum de apostematibus disserit in genere; non minus de iis, quae in virga et vagina occurrant, denique haemorrhoidum, formicae et verrucarum curationem designat. Quarum morbi formarum singulas perpendere, nullam, ut opinor, utilitatem afferat. Una tamen, auctoris syphilidis cognitionem testari visa, utique non praetermittenda erit.

Scilicet de stranguria tractans jam antea hujus causas ponit in puris effluvio, excrescentiis et in urethrae pseudo-productis carnosos, sicuti in apostematibus, dicens: „Apostemata seu pustulae virgae sunt ex humoribus a corpore descendentibus. Quod palam est sensui, cum hoc membrum in propatulo sit. Intelligitur unde nascatur, ex infirmorum complexione. Si virga pru-

52) Gruner l. c. p. 19. Clarus fuit Constant. circa 1080.

riat, mittamus crocum et camphoram, et si apostema videamus medicemur hoc unguento."

Stranguria illa ex puris effluvio contracta, quid significet, affectionibus urethrae sequentibus earumque cura cum eadem comparatis, uti mihi videtur, luce clarius est. Gonorrhoeae symptomata vix distinctius insigniri possunt. Excrescentiae et pseudo-producta carnosa nil certo aliud sunt, quam stricturae hodiernae, quae gonorrhoeam consequuntur. Quod quidem stranguriae, quas commovent, verisimile fit. Pustulis virgae simul consideratis, nescio quid magis persuadeat, quam facta ejusmodi singularia.

Michael Scotus 53), cujus nunc ordo venit, acriter nos admonet ut complexum venereum caveamus, "si mulier fluxum patiatur, tum enim aut facile virga vitatur, ut patet in adolescentulis, qui hoc ignotantes, vitantur quandoque virga quandoque lepra," aut conceptione facta, foetibus plus minusve viii capit.

Vitium virgae, quod a mulieribus, fluxu menstruo affectis, suscipiebant, certe non existeret insons. Nostris temporibus, quibus, ignorantiae erroribus expulsis, cognitio rerum rectior et melior contigit, non multum dubitemus, quin aptum rei nomen indamus. Antehac, medicis malorum istorum cognitione vix minima imbutis, in solis explicationibus perfugium erat, quae hodie mirabiles existimantur. Feminarum menstrua ipsa in antiquissima aetate non optime audiebant.

53) Ibid. p. 19 et 20. Vixit seculo XIII.

54) Nam per ea pravi humores e corpore educi credebantur. In affectionibus igitur modo memoratis, primas illa agebant partes. Habeant sibi veteres theorias, ac satis superque est si, rem adfuisse comperuerimus. Quam omnino negare difficillimum sit.

At si cui insit dubitatio aliqua, glossema quoddam, a Scoto adjectum, ne omittat quaeso. Qui de concubitu impuro dicit, membrum vitari atque interdum etiam lepram produci. Scotus igitur quod in genitalibus versatur et hanc stricte internoscit. Quid partium occultarum laesione prae ceteris intelligi velit, peculiare quoddam sit necesse est, quandoquidem speciei morborum usque eo vulgatorum nulli adscribi, nec ullo nomine adpellari potuerit. Verum enim vero quidnam aliud nisi luem veneream fuisse statuere velis?

Morbi a Garioponto 55) relati ex nomine tantum suspecti forsitan nobis videantur. Mala quaedam in ano prorumpentia, et nominatim haemorrhoides adfatim fuisse exponit, item gonorrhoeam sive fluxum seminis proprium ejusque incommoda consecutiva; ac postremo definit bubonem, phyma et phygethlim. Nihil prorsus in eo reperimus quod aliquatenus ad nostram pertineat materiam.

Eadem fere, quae diximus etiam de Trotulae

54) Cf. Hensler l. c. p. 204 seq.

55) Grun. l. c. p. 20 v. 2, XI vel XII.

56) valeat descriptionibus. Locus, quo de virgae inflatione cum praeputii excoriationibus et perforationibus loquitur, nequaquam suspectus habendus; tamen in summa parcissimus Trotula.

Nihilominus de natura horum morborum non omnino in dubio et incerto ab auctore relinquitur. E curandi methodo 57), quam plenam absolvit, hoc saltem patere videtur, cum phimosis in praeputio cum cancro conjunctam tractasse.

Rogerius 58) senioris aetatis medicus materiam, sibi propositam multo perspicuius et fusiuse explanat.

„Quando, ait ille, rheumatizant humores ad canales virgae et faciunt ibi pustulas es apostemata. Si fiat de calida causa, agnoscitur per calorem, per punctionem et arsuras, per ruborem et inflationem membri. Si fiat de causa frigida, cognoscitur per remotionem punctionum et mordicationum et per exclusionem ruboris. In utraque causa difficultas mingendi.“

Quoad curationem „fiat phlebotomia de vena saphena interiori. Item in succo absynthii et pin-

56) Ibid. vixit eodem secul.

57) Malvam in aqua bullitū et bullitam exprimimus ut nihil aquae remaneat, postea pistamus cum sanguine calido, vel butyro sine sale, vel oleo, et igni apponimus ac calidum membrum virile circumdamus. Et hoc tale sit remedium ad inflationem tollendam. Deinde praeputium everso, cum aqua calida lavamus collum praeputii ulcerosum et pulverem de pice Graeca — superaspergimus.“ Cf. Grun. l. c. p. 20 et 21.

58) Grun. l. c. p. 21, vix. secul. XII,

guedine anserina liquefacta. decoquatur farina tritici et fiat emplastrum et frequenter adponatur calidum. Sanata sanie et eadem exeunte per virgam, velocius afferantur elixiria diuretica, ne,“ sicut Rogerius existimat, instiuletur locus.“

Hoc iterum, ni fallor, argumento non levi est, quantum veteribus injuriam inferamus negantes, lucem veneremur iis fruisse cognitam. Quapropter equidem num de phaenomenis gonorrhoeae (quam re vera extitisse nemo sane erit, qui infitietur) rectius sentiri ac melius ita adumbrari possint, quam hoc loco a Rogerio factum est? Quid? quod etiam morbi discrimina subtiliora non ommissa sint? Haec omnia nobis indicant, quanta diligentia ea aetate observatum sit. Curationem denique respicias. An nostri aevi medicus objurandus sit, quod gonorrhoeam in stadio inflammatorio antiphlogisticis medicetur, stadio autem interveniente relaxationis, irritantia adhibeat. Auctor, ut omnia declaret, huc non perstat sed pergit: materiam peccantem (rheuma) interdum etiam testiculos invadere ibique inflammationem efficere. Malum itaque universum cognitum habuit.

Non dubito fore plerosque, quibus pictura haec non minus ad gonorrhoeam puram symptomatice congruere videatur. Cui sententiae, ut opinor, hujus decursus in summa admodum mitis contradicat; ea enim vix curationem tam longinquam et protensam, quam Rogerius significat, ab arte expetat. In festiculos transgressus, cujus non solum ab auctore nostro, sed etiam a plurimis ejus successorum fit mentio, in gonorrhoea symptomatice animadvertitur longe rarior. Ceterum genus hoc gonorrhoeae non re vera tam frequens sit, quam in veterum scriptis plerumque monstrari solet. Effingere denique animo mihi

non possum, quomodo Rogerius, vir exquisita doctrina, haemorrhoides, herpes, arthritidem aliaque incommoda, e quibus gonorrhoea pendet, omnino praetermisit, quum ea sine controversia ei nota fuerint.

In scriptis Rolandi 59) compluria, quae suspicionem inficere invenimus; insufficienter tamen explicata sunt. Occurrunt apud eum ulcera (cancri) fistulae, pustulae in pene, testiculis et ano. Hensler 60 ad vocem ulceris impuri apud veteres, de expressione, cancer, haec progressus est: „Auch der Name (Schanker) ist da gewesen, den das Uebel noch jetzt hat. Arnaldus und Lanfrankus nennen das Uebel schon so und lange vor ihnen Rogerius. Es ist das nicht, was wir jetzt Krebs nennen. Man verstand nichts darunter, als ein nm sich fressendes, leicht fauliges und brandiges Geschwür“ Quod dictum aliquatenus circumscribendum esse credo. E. g. num vox in hoc, de quo agitur, loco cancro nostro aequiparanda sit, verbis attente perlectis, valde adhuc ambigitur.

Res quaedam alia memorabilis est. Rolandus silicet paulo inferius nos admonet: „Si orificium 61) sit strictum, tenta de cera immitatur, ut sanies educatur.“ Veteres sine dubio rebus pluribus callebant, ac attribui iis solet. Ceterum an verbo „orificium strictum“ stricturae urethrae propriae fortasse comprehendi possint, incertum est.

De Rolandi successore, Hispano Petro, nihil prorsus dicendum. Quae Gruner 62) de eodem affert, epitomae sunt ex aliis scriptoribus

59) Grun. l. c. p. 21, vixit. s. XIII.

60) l. c. p. 230.

61) urethrae.

62) h. c. p. 21 et 22 vix. Petr. eodem seculo.

satis manere. Brunus et Theodoricus 63), quum malorum impurorum vestigia apud eos obscurissima sint, attentionem nostram non magis occupare possunt.

Et Guilielmus de Saliceto 64) dignissimus est ad quem animum et cogitationem acriter intendamus. Is tractat „de apostemate inguinis, quod, ut plurimum, fit ex materia, quae ab hepate expellitur ad alia loca, et est aliquando calida aliquando frigida. Et fit etiam cum homo infirmatur in virga propter foedam meretricem.“ Materia ista noxia, ait Saliceto, „multiplicatur in ea (virga) et propter corruptionem multiplicem et propter structuram viarum redit ad locum inguinum, propter habilitatem istorum locorum ad recipiendam superfluitatem, et propter affinitatem, quam habent ista loca cum virga corrupta.“

Ferro loquitur Saliceto de acritudine, quae accidit „e materia ventosa retenta inter praeputium et pellem virgae, et quia non expirat, crescit et multiplicatur in loco, quo pustulae albae propugnuntur. Et corrumpitur pellis et denigratur et corroditur cum hac substantia virgae. Et accidit cum hac corruptione febris et fluxus sanguinis et mors multoties.“ Malum iterum nasci dicitur „propter coitum cum meretrice vel foeda ab alia causa.“ Quod ut provideatur, virgam, factum post concubitum, aqua frigida purgare Saliceto suadet.

Ad postremum optimam condylomatum descriptionem nobis subjicit, cui vero nihil inest impuri:

Tametsi auctorem, aequae atque antecessores ejus placitis illius temporis implicitos teneri vi-

63) Ibid. p. 22. Claruerunt seculo XIII.

64) Grun. l. c. p. 23. Claruit Saliceto medio seculo XIII.

deamus, celare tamen non possumus, malorum suspectorum notationem, quae medicorum priorum ei similes longe antecellat, nobis ante oculos versari. Quod hic propositum est, tantopere se ipsum commendat, ut vix aliquid restet, quod adjicias. Bubo originem e pene trahens, qui a libidine venerea fertur procreatus, item prophylacticum indicatum contra contagionem; haec omnia, ut equidem censeo, neutiquam ad mala non suspiciosa referri possunt.

Astruc 65) tamen pro explorato habet, inguinum inflationem non de venerea, sed de simplici bubone accipiendam esse, qui ulceribus penis soleat supervenire. De coitu impuro eoque firmiter probato, paulo antehac sententiam suam aperit. Mulieres, quibus istaec exprobatam fuerint, nequaquam a morbis venereis fuisse correptas, sed potius fluore albo acriore, carcinomate uteri, malis leprosis et menstruis virulentis laborasse 66).

De fluore albo maligno jam supra sententiam meam satis superque pronuntiasse mihi videor. Quare silendo eum praeteribo.

Quod attinet ad carcinoma uteri, prava familiaritate cum hominibus, eodem malo implicitis, intercedente, infectionem utique fieri posse, negari quidem nequeat. Ac mente sane comprehendere possumus intumescantiam glandularum inguinalium consensualem simul eodemque tempore adesse. Quod si ponimus ita se habere, jam compertum est, infectiones ejusmodi nonnisi e stadio mali ultimo, id est e cancro aperto prodire posse. Sed cuilibet, quam vere atrox malum sit cancer iste uteri apertus, haud ignorant,

65) l. c. C. V. p. 28.

66) Ibid. p. 26.

peruasissimum certe erit, mulierem hoc vitio afflictam quemque virorum amplexum sine dubio abnuere. Quod autem, ut casibus nonnullis accidat, quoniam cedo, sit, ut mala suspecta tam frequentia apud veteres nobis obveniant?

Sin vero cum Astruc assumas: lepram potissimum malorum impurorum fuisse fontem, vix perspicuius quid sit, cur medici veteres, in hujus morbi natura multum versati, in tractandis partium occularum affectionibus non saltem ex occasione leprae fecerint mentionem. Contra ea, ubi de elephantiasi et aliis leprae generibus disserunt, characterem affectionum illarum huic prorsus absimilem depingunt 67).

Menstruationem denique morbosam mala, quae vitae maximo periculo sint, et insanabilia protulisse, pro capto nostro hodierno vel maxime ad dubitandum sit. Nota praeterea mirifica „neque nunc rara in praxi 68),“ quam Astruc se expertum esse confirmat, vim intelligentiae nostrae et notionem prorsus fugit.

Malum illud, quod Saliceto ceu exanthema pustulosum affert, quo ponendum sit, facillime indicari potest. Sine controversia non pertinet ad mala innoxia. Descriptio potius cancro nostro syphilitico optime congruit, quod coitus cum meretrice etiam affirmat. Ob febrem malum comitantem in dubium forsitan revocari possit. Sed ne obliviscaris quod auctor distincte significet, febrem tum demum intervenire, cum partes jam destrui coepae sint. Quod quidem, ex mea sententia nil habeat mirum.

Scripta Laufranci 69) nunc adeamus. Malorum impurorum signa apud eum in summa re-

67) Plinius histor. nat. XXVI. c. V. ed. Milleri.

68) Ibid. p. 26.

69) Grun. l. c. p. 23. v. s. XIII.

periuntur minus perspicua. Tamen et res offendimus gravioris momenti. Ne locos nimis accumulem hos tantummodo proponam.

„Ficus est quaedam excrescentia, quae nascitur suprapraeputium virgae et aliquando super caput. Haec aliquando est mollis, aliquando dura, ac si corumpatur transit in cancerum. Cancer fit in virga, sicut in aliis membris. Ulcera veniunt ex pustulis calidis virgae supervenientibus, quae postea crepantur, vel ex acutis humoribus locum ulcerantibus, vel ex commixtione cum foeda muliere, quae cum aegro, talem habente morbum, de novo coierat.“ Sequitur curandi methodus, quae obligationem re excisionem, in ulceribus vero medicandis rerum acrimm adplicationem praescribit. Postremo etiam remedium contagionem praecavens, a Lanfranci antecessoribus jamjam laudatum, hic invenimus, scilicet virgae post coitum ablutio. nem mixtione aquae cum aceto.

Ex hac epitome certe colligimus Lanfrancum ipsum non strictissima vocis „cancer“ gavisum esse notione. Namque modo hac modo illa ejus significatione utitur. E. g. initio verbo „cancer“ aut solum carcinoma aut generaliter ulcus quocunque malignum comprehendit. Postea in curatione ulceris explananda, hoc vice versa cum illo permiscet ita, ut non liqueat utrum carcinoma an cancerum (Shanker) intellectum velit.

Ulcerà, de quibus loquitur, virgae, a complexu impuro elicità, non alia putanda sunt quam syphilitica. Astruc 70) autem hic de ulcusculis venereis minime agi contendit, quae sana tam facile curare non possint. Equidem decer-

70) l. c. I. c. V. p. 25.

nere non audeo, an hoc dictum contrarium re vera spectatum atque probatum sit. Nihilò tamen minus temporum recentiorum experimenta extant non pauca, quae curationis per escharotica prosperum eventum annuntiant, modo cum malo hujusmodi primario negotium sit.

Descriptionem ulceris impuri huic similem in opere Arpaldi de villa nova 71) reperimus. Is vero rem paulo accuratius tractat, quam antecessores. „Aliquando, narrat, nascuntur pustulae in virga vel in testiculis, quibus eruptis fit ulceratio in praedictis locis et cancer seu fistula. Inungantur loca, hoc enim tollit dolorem et inflammationem, et maturabit ipsas pustulas peroptime. Haec omnia fiant quousque pustulae crepuerint et sanies ab eis emanaverit. Et tunc laventur optime pustulae sic tractae cum vino decoctionis salviae. Si fuerint (pustulae) in pueris parvis laventur cum lacte mulieris, deinde pulvis consolidativus desuper ponatur.

„Quodsi praedictae non fuerint curatae“ (quod quidem non raro acciderit) „et ibi cancer vel fistula fuerit generata, pulvis tartari apponatur cum his curabitur cancer si levis, parvus vel novus fuerit. Si vero periculosus et fortis fuerit lavetur cum aceto forti vel cum urina. Quodsi ipse cancer jam totum membrum occupaverit tunc ultima medicina est ipsum cum rasorio optime incidere usque ad vivum, postea cum ferro candenti coquere ipsam radicem canceri.“

Observationem hic accuratissimam rerumque expositionem dilucidam et copiosam observamus. De expressione „cancer“, ne momentum quidem temporis in dubio et incerto ab auctore relinquimur. Nam aequè ac nosmet ipsi, ulcus syphili-

71) Gruner l. c. p. 24. Claruit saeculo XIV.

ticum cancrum nuncupavit. Quod non ita mirum videatur. Dilatatatio ulceris celerrima et fortasse etiam sanatio difficillime assequenda et quaedam aliae res singulares, quae ei cum carcinomate communes sunt occasione videlicet praebebant ambo uno eodemque nomine adpellandi.

Incommoda in puerorum pudendis, de quibus apud Arnaldum fit sermo vix canceris (Shanker) aut generatim malis suspectis adnumeranda. Verisimiliter nil nisi excoriationes fuerunt, ex terro habitu cum ulceribus similitudinem aliquam prae se ferentes. Curatio ibi praescripta huic conjecturae quodammodo favere videtur.

Scriptor proximam nostram occupaturus attentionem Bernhardus Gordonius 72) est. Ex opere ejus etiam ea tantum excerpo, quae majoris momenti sunt. Quale est caput de affectionibus penis:

„Passiones virgae sunt multae, sicut apostemata, ulcerationes, cancri, inflatio, dolor, pruritus. Causae sunt exteriores aut interiores. Exteriores sicut: jacere cum muliere, cujus matrix est immunda, plena sanie aut virulentia. Si autem causa fuerit intrinseca, tunc sicut humores corrupti et mali descendentes ad virgam.“ Ibi simul adnotat: „passiones virgae et membrorum inferiorum sunt difficilis curationis.“ Porro et ipse, sicuti quidam ex ejus antecessoribus, tentarum de cera (Bougies) immissionem, quo melius humiditates effluere possint, in apostemate virgae calido valde commendat.

Cancrum et ulcera in partibus occultis leviter tantummodo perstrinxit. Denique illud praecipue respici jubet, genitalium affectiones apud

72) Ibid. p. 25. V. s. XIV.

juvenes apparere multo frequentiores, quam apud senes, nam dicit: „in juvenibus nervi sunt magis rari et molles, ideo virga juvenum citius apostematur.“ Eadem fere in morbis uteri denotandis etiam de malis impuris proficitur.

Gordon plurima ex antecessoribus sumsisse videtur. Mala virgae melius adumbrata jam alibi vidimus. Locus, qui ante oculos versatur, quamvis pauca contineat, multum tamen et novi habet. Cujusmodi est annotatio illa de ardua morborum penis sanatione, quam saltem apud eum plane expressam primum invenimus. Pro ejus aetatis theoremate, quod affectiones corporis inferioris ex una eademque regione, scilicet hepate, proficisci statuit 73) morbos extrematum inferiorum aequae pertinaces accipimus, quam partium occularum, quandoquidem ex fonte communi (interna sic dicta) manaverint.

Gravioris momenti auctoris significatio est: individua juvenilia saepius, quam aetate propecta a malis partium occularum peti. Quod factum etiamnum ratum atque spectatum agnoscitur, idque ex causis intellectu facillimis, quae autem nequitiam in nervorum aut numero aut teneritate vertuntur. Istiusmodi experimenta rem, ut opinor, admodum illustrant. Veteres ceteroquin talia saepenumero afferre solent. Hensler 74) e. g. locum e Theodorico tractum memorat ubi is dicit: scrophulas inguinum in infantibus non quidem vehementer malignas, in juvenibus vero pessimas. Nimirum sic est. Nam in his exoriebantur e causa, quam vix divinabant nedum removere sciebant.

73) Cf. Hensler l. c. p. 258 et 259.

74) l. c. p. 255 et 256.

Ad probandam syphilidis praesentiam priorem, institutum reginae utriusque Siciliae Joannae non leve aestimetur. Ea enim Avenione lupanar publicum fundandum curavit ann. 1547, cui leges dedit quas Astruc 75) et Gruner 76) collegerunt. Ad quos auctores lectorem benevolum delegans, momenta hujus ordinationis graviora tantum attingam:

Cap. IV. „Jubet regina sabbato quolibet a Bayliya una cum chirurgo, a consulis praeposito, mulieres meritorias singulas lustrari, quotcunque in lupanari praestant. Et si qua scortatione aegrisudinem ullam contraxerit, a ceteris seponi, et seorsim habitet, ne sui copiam facere posset, ut morbi praecaveantur, qui a juvenibus possint concipi.“

Locus hic ordinationis modo memoratae, (alii namque plus minusve huc non spectant) merito pro maximo testimonio habetur. Morbum fuisse gravissimum necesse sit, contra quem auxilium tam severum a legibus expetitur fuerit. Heusler ait 77): „Es war sicher nicht bloß eine ansteckende Krankheit, sondern ein Uebel, das Menschenleben und Gesundheit in Gefahr brachte. Und was war es denn, wenn es das nicht war, was wir als traurige Folge der Unzucht kennen? Die leichten Uebel, die man so gern daraus machen will, die Erhitzung, die Abschilferung der Oberhaut, war doch wohl kein Objekt der Gesetze? Machte doch wohl nicht bruchfällig?“

Astruc, quoad ea, quae caput hujus ordinationis quartum contineat, mala, leviora comprehendendi oportere censet, quae amplexui quidem

75) l. c. I. VI. p. 37 — 40.

76) l. c. p. 26 — 27.

77) l. c. p. 321.

supervenire, sed nequaquam a syphilide, multo serius adparente, originem ducere possunt, sicuti acta Universitatis Mannuscae demonstrent“ 78).

Equidem, quantum judico, perspicere non possum, quare actis his universitatis omni fide tributa, legibus illis reginae Joannae prorsus non credatur. Difficilium dictu quo potissimum haec praestent illis. Idcirco fortasse, quod placitum de ortu syphilidis recente ineantur? Sicuti morbus bubarum in saeculo decimo quinto prodibat ita fere et in antecedente juvenes ulcera a meretricibus maligna suscipere poterant. Quae de Peirache Durez narrantur contrarium haud comprobant. Quod sane Astruc inprimis spectasse videtur.

Quibus omissis, quaeritur num infirmitas, „las Bubas“ nominata, vere exstisset syphilis. Gruner subdubitat 79). Milites certe et morbum quendam alium, cui hoc nomen impositum est, e militia in Italia secum asportare potuerant. Explicatio accuratior deficiens ad hanc fere conjecturam copiam facit. Actorum universitatis auctoritas per se aestimata nihil valeat, nisi luculenter testetur morbum bubarum et gallicum esse eundem. Ordinatio tamen reginae Joannae proprio suosenso nullo modo privari queat.

Morborum descriptiones quas in opere Guidonis de Cauliaco 80) relatas legimus, quamvis, multiplices sint, tamen ad finem nostrum adsequendum parum accommodatae judicandae. Ma-

78) l. c. I. VII. p. 44. „Legitur (nempe in actis) quendam nomine Peirache Durez ab urbe expulsum fuisse, quod pateretur infirmitatem „de las Bubas“ quam duxerunt cerri armigeri etc, quaeque adhuc non vigeat in Provincia.

79) l. c. p. 33 in not.

80) Gruner p. 27. Claruit saeculo XJV,

lorum numerus non parvus quidem in iis deprehenditur, quem jure mireris, nisi partim expositio esset tam universalis, partim in solam paene tractationem auctor animum converisset. Obiter itaque tantum refero: apud Caullacum eperationis in phimosi indicationem nobis datam esse. Quam probat eo modo casu, quo, in quem opus est, locum remedia non possint immitti. Aliquid suspecti huic loco non inest, Concubitus, ceu malorum occultorum causam, nonnisi ex transcurso mentionem facit.

Quae Gruner ex opere Joannis de Gaddesden excerpterit⁸¹⁾ ob nimiam eorum brevitatē, pariter nihil utilitatis nobis afferunt. Nonnulla tamen ex his, e. g. remedia contagionem praecaventia e scriptoribus prioribus sumpta esse videntur.

Valescus de Tharanta⁸²⁾ contra ea majoris est pretii. Offendimus apud eum malorum descriptionem strictam et copiosam.

„Ulcera et pustulae,“ secundum ejus observationem, „sunt in virga, quae aliquando ratione malae curae et durationis sunt cancrasae in tantum, quod aliquando perditur virga vel pars ejus. Fiunt vel extra in pelle vel, ut plurimum, intra. Causae possunt esse primitivae, ut est vulnus vel attritio et coitus cum foetida vel immunda muliere. Aliā causa potest esse materia spermatica vel corrupta retenta inter caput virgae et praeputium.“ Prognosis pessima est, praeter alias causas etiam propterea, quod haec ulcera, faucium ulceribus simillima sunt.

Mali, cujus Character in dies magis depravatus definitur, curandi methodum praetermitto.

⁸¹⁾ Ibid. p. 28. Clarus circa 1305.

⁸²⁾ Grun. I, c. p. 28 — 29. Vix sub fin. secul. XIV.

Quae hic legimus nonnisi pro approbatione eorum, quae jam antehac memorata sunt, habenda erunt. Nihil enim quod vere novum sit, in iis animadvertimus. Verum tamen compluria veterum dicta et placita melius ibi illustrata et rectius ponderata. Expressionem „cancrī“ loco „ulceris impuri“ usitatam accipimus; quae quidem, quo propius ad illam periodum, qua, ut dicitur, lues venerea primum prorepsit, accedimus, eo frequentior deprehenditur. Idem non minus valet de morbis ipsis suspectis. Medicorum seriorum scripta plena iisdem et confecta sunt; in veterum contra ea eorum rarior fit mentio, descriptiones multo minus perspicuae reperiuntur quam Arabistarum; mala tamen in ambobus certe eadem. Respectu status impuri eadem forsitan intersis ratio inter arabistas et eos scriptores, qui tempore initii, sic dicti, syphilidis hanc materiam literis mandabant. Quod si ita est, in eo indicium fortasse reconditum sit, syphilidem jam prius adfuisse et veram ejus cognitionem postea demum a medicis excultam esse.

Memoratu etiam dignissima sunt mala partium occultarum apud Valescum, quae propter singularem cum faucium ulceribus similitudinem existimabantur maligna. Nescio ubi ejusmodi similitudo major eluceat, quam in malis ipsis syphiliticis.

Successores Valesci de Tharanta plurimi nihil praebent, quod majoris facias. Guilielmus Varignana⁸³⁾ historiam cujusdam dominae enarrat, quae „patiebatur excoriationem ani circa orificium propter abusus veneris,“ attamen curatio subsequens, qua aegrotā in integrum restituta fuerit, hunc casum omni suspitione liberat.

⁸³⁾ Grun. p. 30. Vixit sub princip. seculi XIV,

Molestia indolis depravatae, vix munditiei observatae et remediis emollientibus leniterque adstringentibus adplicatis, cessisset.

Quidam Gascoigne 84) Dr. Theologiae et universitatis Oxoniensis cancellarius nonnulla reliquit huc pertinentia. Is memoriae prodidit: „Novisse enim diversos viros, qui mortui fuerunt ex putrefactione membrorum suorum genitalium et corporis sui, quae corruptio et putrefactio causata fuit, ut ipsi dixerunt, per exercitium copulae carnalis cum mulieribus.“ Duos ex his infornuatis nominat, ducem scilicet Joannem de Gannu et Willm, aetatis provectoris virum, simulque civem Londinensem. Alter, significat, „magnus fuit fornicator, ut in toto regno Angliae divulgabantur. Alter mortuus est ex tali putrefactione membrorum suorum genitalium et corporis sui, causata per copulam carnalem cum mulieribus, ut ipsemet pluries confessus est ante mortem suam.“

Pariter Gassler 85) ex antiquis annalibus quibusdam, regis Neapolitani Ladislai casum morbi ann. 1414 nobis affert: „Do starb der König Lasle eines jehen Todes, und er fullet von seinem Gemechte pis an sein Herze, das that jm eines Bidermannes Tochter von Nopls, die er genozoget hette, wider jren Willen.“

Fuiné lues venerea, quae isti viri experiebantur, nec ne? Aegrescebant hi tres, correpti a malis signa prae se ferentibus eorum, quae homines libidinibus deditos et nostrae aetatis non parum excrucient. Horum vitae ratio turpissima comperta est, quin immo unus ex his, animo satis quidem sincero, totum suum incommodum

84) Cf. Grun. p. 31.

85) Beiträge zur deutschen Sittengeschichte des Mittelalters. S. 138. Cf. Sprengel's Geschichte der Medizin. Thl. II p. 653.

huic attribuit. Scriptores insuper, quibus has traditiones debemus, historias referunt tali modo loquendi, ut, rem hominum animos illis temporibus commovisse, persensiscamus. Ad verisimilitudinem prorsus non accedit malum quodcumque solitum homines tam probe exercuisse, quam non solum hoc loco, sed etiam undique apud veteres confirmatum videmus. Herpes, lepra et cunctae aliae molestiae calamitosae, quibus tempore recentiore affectiones tales adscribi solent, quales istae fere sunt, num, inquam, ita insanabiles fuerunt, ut ne reges quidem ab iis prohiberi possent. Porro ne omittas, has traditiones ex primo saeculi decimi triente esse oriundas. Praeterea intelligi nequit, quare mali nomen nobis non communicetur, quum sine dubio, etiam hominibus doctrinae medicae imperitis notum esse posset.

Becket in transactionibus philosophicis antiquos affert regulas lupanarium Londini olim prostantium, quae circiter anno 1430 constitutae creduntur, et quarum articulo uno agitur de his, qui custodiant mulieres habentes nefandam infirmitatem; (infirmitas de Burning) vetatur vero alio gravi mulcta 86), ne qua in lupanari prostet foemina arsurae morbo infecta 87). Pergit Becket: Ex his regulis, mulctaque sane gravissima, perspicui potest, quanti illa, de qua sermo, affectio, fuerit momenti.

Quod ad arsuram genitalium attinet; crebris apud veteres sermonibus usurpatur, ac nominatim ab Ardern et Chauliac, qui a coitu peraceto impuro exortam observabant, atque etiam adeo in viris circumcisionem praeputti contra

86) Hundred Shylings.

87) Cf. Ashuc l. c. I. VI. p. 29. et Grun. l. c. p. 32.

eam commendabant. Inflammationem in genitalibus levem primi contagionis subsecutae symptomatis, nomine designabant. Videtur notabile, quod denominatio eadem etiam nunc in vitae communis sermone usitari soleat. 88)

Quae cum ita sint, perspicui omnino nequit quinam fieri poterit, ut, quod malum tam mite esse videretur, tot tantasque difficultates haberet. Ordinatione vero, quam supra attulimus, cum his comparata, ubi hic morbus, ut aiebant, infons, cœu lupanarium proprium bonum insignitur; ali-quatenus nobis subolet, haec mala, dicta scilicet lenissima, quam bene affecta fuerint. Antiquitas, sine dubio, non magis, quam hodie, affectionem innoxiam, eamque praesertim genitalium, significatam volebant, cum de incendio loquerentur.

At nonne hoc malum, aut affectus quidam, aut saltem initium leprae fuisse poterat? interrogat Hensler 89), ipseque sibi respondet: „Es ist wahr, man findet der Zeugnisse die Fülle, daß auch der Aussatz durch Beischlaf angesteckt habe, aber auf diesem Wege nicht mehr und nicht minder, als durch jede andere unmittelbare Berührung. Nie erwähnt ein Schriftsteller, weder im Anfange noch Fortgange dieser Krankheit, eines der vielen Localübels, die nach dem Verbrennen sich zeigten.“ Quae quidem, quod sane dolendum, in demonstranda malorum venereorum omnium absentia, videntur praetermissa.

Sin vero certiora quaedam de morbis lupanarium illius aetatis comperire, si res obscoenas, nostris fere verbis adaptatas, perlegere velis, carmina Villonii 90) poetae cujusdam Francogallici,

88) Er hat sich verbrannt.

89) l. c. p. 157 seq.

90) Cf. Hensler l. c. p. 308 et 323—24.

qui primo saeculi XV dimidio floruit, ad manum habeas, quaeso. Qui, cum calumniatores castigare constituisset, praeter alias execrationes nefandas, et hanc imprecabatur: ut cancer, fici et balneum meretricum linguis illorum infricarentur. Qui, quid dicere velim, non satis intelligat, adjicit Villon, is domos istas famosas nunquam mandum viserat. Quodsi quis Veneris militiae veteranus (talis enim erat Villon) simpliciter et sine ambagibus istaec narret, quid ex his colligendum putemus?

Duo adhuc carmina latina, picturis sordissimis repleta, hoc loco in rem esse mihi videntur. Alterum a Pacifico Maximo 91) conscriptum, poetae quaerimonias complectitur de malo teterrimo, genitalia et os destruente, Priapum ut auxilium terat implorans. Alterum, magistri cujusdam Vulgerii est in Papam Bonifacium VIII.

Girtanner, qui in editione Pacifici, qua utebatur, versus duos probantes, non invenit, horum integritatem incorruptam addubitans, in annotatione proficitur. „Aus allem sieht man, daß es vor dem Jahre 1493 zwar ansteckende Tripperarten gab, doch ist keine Spur vorhanden, daß darauf Lustseuche gefolgt sey. 92)

Certamen de versibus hisce duobus difficillime dirimitur; ceterum autem non multi haben-

91) Grun. I, c. p. 33. ubi legitur:

Tuque meum si non properas sanare Priapum,
Decidet heu! non hoc nobile robur erit.

Ante meis oculis orbatus priyer et ante

Abscissus foedo nasus ab ore cadat!

Me miserum! Sordes quas marcidus ore remittit!

Ulcerum quae foedo marcidus ore gerit.

92) Abhandlung über die venerische Krankheit. Göttingen 1803. p. 18.

dum, quoniam loco proprium suum pretium statuatur necesse sit. Quae quamvis attente perlegenti mihi, confiteor, nulla gonorrhoeae potissimum symptomata, quemadmodum Girtanner affirmat, omnino obvenisse. Graviora certe hic sunt. Qui malo suspecto labore, genitalia, aut etiam adeo oculos una cum naso ne amittat, timeus, is, ut equidem censeo, graviora mala quam gonorrhoeam ab amica acceperit, is luem veneream expertus sit totam.

Si autem hi versiculi sint veri et incorrupti (contrarium stricte probari nequit), tamen hoc morbi venerei adparitionem seriorem apprime refutet. Girtanner, cum versus: „me miserum“ etc. probantes nuncupet, idem sensisse videtur.

Minus etiam de Vulgerii 93) opusculo dicendum. In verborum lusu cupiditatis venereae mentio quidem illata est. Cujus tamen sequelae, quibus cardo rerum vertitur, aequo minus consideratae sunt.

Praeterea Hensler 94) et Gruner 95) historiam afferunt ex opere „Cent nouvelles“ de promptam, ubi relatum legimus, virginem Anglam, mercatoris opulenti Londini filiam, merbo foedo, periculosoque laborasse „Broches“ quem vulgo vocassent (hanc expressionem commentatores interpretantur: „hemorrhoides ou fistules encore plus dangereuses, que les hemorrhoides“). Medici

93) Cf. Gtun. p. 34.

Qui loca circuit Venator Veneris
Hic vir Decanus est, qui viri specis.
Non vir, sed virus est, virosa facie,
In viros viribus virens malitiae,
Humanum mentiens humana facie etc.

94) l. c. p. 326 — 27.

95) l. c. p. 32.

in auxilium vocati sanare eam incassum conabantur.

Vix id puellam vexabat, quod nos ipsi haemorrhoidum nomine comprehendimus. Medici, consilii capiendi inopes, hanc sententiam affirmare videntur. Veteres haemorrhoidum nomine, casibus scilicet in plurimis, morbum certum pertinacem, imo etiam vitae perniciosum denotare solebant. Homines adeo artis medicae imperiti, pro locis his et aliis quibusdam non valde bene de eodem existimabant. Sed qua tandem re praecipue hoc malum versatum sit, an libidinis aliqua causa simul interfuerit, hoc ad summum divinare tantum possumus; e narratione enim prorsus non elucet. Idcirco haec partes minus graves agat necesse est.

Ad ultimos tandem nostrae sententiae adjuutores et testes convertimus, ad alterum medicum Argelatam, alterum artis rudem, Petrum Martyr.

In opere Argelatae 96) pustulas virgae, jam pluries memoratas offendimus, „quae adveniunt virgae propter conversationem cum foeda muliere, quaeque albae vel rubeae sunt. Ex materia venenosa quae retinatur inter praeputium et pellem virgae, causantur istae pustulae. Fiunt autem illo modo, quod inter praeputium et pellem retinetur materia, quam non possunt exhalare. Putrescunt et fiunt pustulae albae vel rubeae. Ulcera virgae fiunt ex apostemate aut ex inordinata fricatione aut ex inordinato tactu. Aliqua sunt sicut pustulae et aliqua sicut ulcera virulenta corrosiva, et aliqua sunt antiqua et putrida et cavernosa. Si modo essent pustulae, quas isti vocant caroli, ego eas consuevi removeere cum aqua viridi. Si autem ulcera sint nova virulenta et

96) Grun. p. 32 — 33. Vixit sub initio seculi XV.

quodammodo corrosiva, tunc aloë. Ego talia ulcera penetrantia ab uno capite virgæ ad aliud, curavi. Verumtamen recorder vobis quod, antequam ista balnea, decocta ex vino illo styptico fiant, fiat purgatio. Aliter illis (aegrotis) bubo superveniret in inguine, quoniam materia, quæ venit ad locum illum, retropellitur a balneo isto. Quare purgationem utilem facias.

Ne ergo istae pustulæ oriantur vobis cauti esse debetis. Quare post coitum illarum mulierum, quæ foedæ sunt, debetis facere lotionem. Apostemata glandulosa fiunt multis modis; uno modo, cum est repletio in toto, alio, cum in membro aliquo principali erant superfluitates. Alio modo potest fieri bubo, ratione ulceris existentis in aliquo loco, ut in pede, et similiter contigit in ulceribus virgæ.

Cancer e vesica primitiva gradatim evolutus, satis perspicue hic adumbratus est, ut quaelibet de mali praesentia dubitatio præcaveatur. Additamentum ad diagnosin quodcumque supercaneum,

Pariter curatio sese habet. Pustulis praesentibus, ut Argelata arbitratur, „aegrotos sanavi aqua viridi:“ (haud dubie solutione aeruginis). Casus nimirum felicissimus erat, quo malum jam mature ei in conspectum veniebat, postea, morbo augescente, sanatio, adhibitis escharoticis, non ita prospere successisset. Verumtamen Argelata et ulcus excultum, aloë adplicata, removisse se contendit, quod quidem canceri praesentiae forsitan contradicatur. Quatenus autem hoc contradicium magni momenti putandum sit, res quam aliis quibusdam rata et spectata fiat, de eo strictam ferre sententiam nentiquam in animo est. Qua ratione locus sequens multum valere mihi videtur. Argelata nempe de bubone providendo loquitur: „Verum tamen recorder vobis, quod antequam

ista balnea (solutio aeruginis) fiant, fiat purgatio.“ Quam miram malis syphiliticis utilitatem omnia afferant, quæ vegetationem coercerant, nunc temporis satis superque compertum est, idque praecipue ex iis, quæ, e curandi per inediam methodo reduddaverint. Finem fortasse similem; laxantibus ad bubones prohibendos propinatis et hic adsequebantur. „Quare purgationem utilem facias“, monet Argelata. Hoc sane non ad usum horum remediorum modicum spectare videtur.

Quem tamen agendi modum non semper fere auctor experiebatur probatum. Inde tam anxie suadet ut propter pustulas in coitu maxime cauti simus.

Aliquid insuper memorabile apud Argelatam, et, quantum ego didici, primum apud eum occurrit. Scilicet expressio „caroli“ ad pustulas albas aut rubæas, quibus incipit morbus, designandas. Res propterea mira est, quia in scriptoribus, qui initio syphilidis prorumpentis, libris conscribendis operam dabant, eam tursus deprehendimus, ad ulcera nempe venerea, his admodum similia denotanda usitatam. Hoc certe illius morbi novitatem in suspicionem adducat. Nihil aliud, quam lues venerea fuit, quod ann. 1495 et sequentibus longe lateque dispersum fuisse accipimus: nec ullus porro dubitet. Malum, quod Argelata intelligit, cum illo ad minimam usque rem omnino convenit — quo tandem pertineat? Nescio an quidquam magis promptum ac propositum sit.

De Petro Martyr 97) nihil fere pronuntiant. Inter epistolas ejus una offenditur, ad Arium quendam missa Lusitanum, ut fertur, pro-

fessorem litterarum graecarum Salamantiae, qua amico, lue venerea misere excruciato, solatium praebet. Quae epistola tota typis excusa est in Hensleri 98) et Gruneri operibus pluries jam allatis. Maxima tamen argumenta, quae apud Girtanner 99) liceat cognoscas, integritatem ejus incorruptam reddunt suspiciosam. Quibus quamdiu nondum repugnatis, tamdiu probatio quaelibet in hac epistola fulta; rebus explorandis non utilitatem sit.

Haec fere sunt facta, quae in hisce pagellis exponere ausus sum. Judices rei periti, quae disserui, cum indulgentia existiment precor, et si qua, hanc materiam spectantia, aut passim omissa, aut aequo minus fuse explanata fuerint, ne tironem in arte, cujus vires incepto impares, nimis severe judicent.

98) l. c. Excerpt, p. 94.

99) l. c. p. 16.